

Apèndix Virgilianna. Vol. I: Imprecacions. Lídia. El mosquit. L'Etna. La tavernera.

Vol. II. Elegies a Mecenas. L'Agró. Minúcies. L'almadroç.
Text revisat i traduït per MIQUEL
DOLÇ. Fundació Bernat Metge.
Barcelona 1982-1984.

Per fi ens és donada l'oportunitat de comentar, en recensió, el gran treball que el professor Dolç ha dut a terme amb l'obra de P. Virgili Maró, oportunitat que ofereix la recent publicació de la FBM del segon volum d'allò que hom anomena *opera minora* (terme no gaire afortunat) del poeta o, millor, *Apèndix uergiliana* (nom adoptat en el seu moment pel filòleg Scaliger). Aquest segon volum corona, diríem que d'una manera esplèndida, una obra (així volem qualificar-la) duta a bon port pel professor Dolç durant molts anys, dedicada fonamentalment a posar a l'abast del públic lector català, a més d'altres autors, els textos poètics de Virgili. No cal que ningú descobreixi a aquestes alçades el valor de cap de les facetes de la tasca de Dolç, ni com a filòleg ni com a traductor, però nosaltres volem remarcar el paper fonamental que, per a molta gent que avui treballa en el camp de la filologia clàssica i de la cultura en general, han tingut les traduccions del professor Dolç. El seu mèrit, en uns moments en què la difusió de treballs en català era més aviat escassa, ultrapassa molt la mesura del senzill (però tan complex) treball científic, per abastar camps que són més a la

vora del sentiment que de la raó.

Tot i aquesta voluntat que s'endevina clarament en l'obra de Dolç a la FBM, ni ell ni nosaltres no podem oblidar la seva condició de filòleg, de teòric, la qual condició marca, pel bé dels temes que toca, la seva producció traductora.

De la conjunció d'ambdós aspectes gaudeixen també els llibres que ara recensionem, el text dels quals, precisament, necessita ésser estudiat amb aquella admirable combinació de saber filològic i capacitat crítica i bibliogràfica que el professor Dolç palesa en aquest treball.

Els dos llibres estan concebuts de tal manera que la lectura es fa molt accessible: el fet que cada una de les obretes que componen l'edició disposi d'una petita i pròpia nota introductòria, que toca de manera sistemàtica els problemes de crítica més importants referits al text, fa que la imprescindible introducció general no sigui gaire feixuga i pugui tractar els problemes generals (molts) que afecten l'apèndix.

La primera qüestió que es toca (pp. 7-15 de la introducció) és la de la història externa d'aquest recull d'obres atribuïdes a Virgili: Dolç aplega, fonamentalment, els testimonis d'autors dels segles I-II dC i de les dites *Vitae uergilianae* (a les quals, excepte potser la de Donat i la de Probus, nega qualsevol valor crític) per arribar a la conclusió que, al llarg dels primers vuitanta anys posteriors a la mort del poeta no va existir cap autèntica recopilació de «iuuenalia» de Virgili procedent de font fiable i que, en tot cas, la formació d'un possible corpus de

«iuuenalia» és un fenomen lligat al creixement (mític gairebé) d'un *diuinus Uergilius* (cf. p. 15, Introd.)

Pel que fa a la «Posició de la crítica» (pp. 16-23), cal recordar que Dolç va fent, a més d'una petita anàlisi general, observacions pormenoritzades a cada obra de l'Apèndix. Ara bé, la problemàtica general del recull no pot ésser objecte de cap tipus d'anàlisi crítica de valor si no es disposa d'una guia bibliogràfica que t'ajudi a navegar pel mar immens de les publicacions sobre aquest text: Dolç reconeix (p. 17, n. 28) que li ha estat de gran ajut el treball de R. E. H. Westendorp-Boerma, «Où-est aujourd'hui l'énigme de l'*Appendix Uergiliana*?», *Uergiliana*, 386-421 (mena de «status quaestionis» de l'assumpte durant els darrers anys).

L'exposició de la posició de la crítica filològica de l'Apèndix passa per diferents grups: *a*) la «historicista» (pp. 19-20), que defensa l'autenticitat virgílica del recull (A. Frank i A. Rostagni, els més destacats); *b*) un grup que rebutja l'autoria de Virgili (R. Sabbadini i F. Plessis), i *c*) un tercer grup de filòlegs llatinistes, entre els quals se situa Dolç (p. 23), que admeten l'autenticitat juvenil d'una petita part del recull.

A manera de guia per a poder emetre algun tipus de judici sobre l'autenticitat o no d'algun dels poemes, proposa el professor Dolç una sèrie de punts de treball o de referència (els *testimonia ueterum*, les *Uitae*, la mètrica, etc.), per més que Dolç mateix sigui força prudent a l'hora d'utilitzar-los. La deducció que duen aquestes referències no és

altra que la del fet que ens trobem, en una immensa part, davant d'uns «magnífics» i habilíssims «falsaris» (de bona o mala fe?), que «reeixiren a rifar-se de llurs contemporanis» (p. 27).

Parla, com a criteri que hom ha emprat també, d'establir el *color uergilianus*: existeix o no al recull? Dolç, amb un encertadíssim criteri, refusa qualsevol idea positiva que parteixi d'aquesta consideració.

Resumint doncs, aplicats i combinats tots els criteris possibles de treball, s'arriba a la conclusió que cap obra de l'Apèndix no és remuntable a Virgili (com a màxim ho serien uns 82 vv. de *Catalepton*).

El següent apartat el dedica Dolç a la «Tradició manuscrita» del recull, sovint tan complexa. A pesar que sembla que hi havia una única tradició, l'introducció segueix la divisió manuscrita tradicional, que fa dos grups de composicions (*Priapea* i *Epigrammata / Culex, Dirae, Copia, Aetna*). La importància de la tradició fa que l'atenció que se li dediqui també ho sigui: la notícia sobre la tradició de cada obra és àmplia (basada en els dos corrents de còdexs humanístics que la forneixen) i, sobretot, ben extensa i ricament documentada. Especial atenció mereix al professor Dolç el text de l'*Aetna* (pp. 40-43), el més conflictiu de tots.

És de destacar, no solament en aquest cas, sinó sempre, la molt important guia bibliogràfica i crítica que són sempre les introduccions que fa el doctor Dolç: t'obre tots els camins possibles de penetració en una obra i, a més, et proporciona els

estris per començar a caminar-hi sense problemes. I això, sense mediatitzar-te en excés: són proverbials l'eclecticisme que practica i l'extrema prudència amb què es planteja els problemes.

El darrer apartat de la Introducció ens parla de les edicions del recull, però solament d'aquelles que són completes i han representat una fita important dins la història del text: l'edició d' Scaliger, *P. Uergili Maronis Appendix* (Lió, 1572 i 1573); l'edició de M. Haupt (Leipzig, 1858 i 1873²); la de la Teubner, de F. Vollmer (1907) i la d'A. Salvatore al *Corpus Parauianum*, una de les millors edicions contemporànies. Dolç proposa com a seu el mateix nombre de composicions que recull l'edició que dins la *Bibliotheca Oxoniensis* substitueix la primera de R. Ellis (1907): la de W. V. Clausen, F. R. D. Goodyear, E. J. Kenney i J. A. Richmond (1966), és a dir, *Dirae, Culex, Aetna, Copa, Elegiae in Maecenataem, Ciris, Catalepton i Priapea* i *Quid hoc noui est?, Moretum* i els poemes «ausonians» *De institutione uiri boni, De est et non i De rosas nascentibus*.

Les traduccions que Dolç fa de totes aquestes peces són remarcables per la fluïdesa de la lectura i, cosa molt important, per la transparència del text, perquè duen un aparat crític entenedor i clar: Dolç mateix declara (p. 53) la seva intenció de ser tan fidel com pugui a la tradició manuscrita. La seva edició va rebatent les nombroses conjectures que, en el fons, han anat «posant a l'abast de l'estudiós *lectiones faciliores*» (p. 53). L'edició ve completada, a més,

per una llista d'abreviatures de publicacions citades i per un *Index nominum*.

Per no carregar ja més la lectura d'aquesta recensió, acabem remarcant que la tasca del professor Dolç a favor de la llengua catalana arriba al seu cim amb la feina realitzada en aquest Apèndix virgilià, perquè, entre altres coses, l'obra d'un filòleg pacient i reflexiu es fa més important pel fet que no existeixen precedents de cap feina d'aquest tipus sobre l'Apèndix a casa nostra; i, naturalment, a qualsevol altre condicionament previ s'afegeix la responsabilitat del pioner.

Joan Gómez i Pallarès

F. AVRIL, J-P AANIEL, M.
MENTRÉ, A. SAULNIER, Y.
ZALUSKA

Bibliothèque Nationale.
Département des manuscrits.
Centre de Recherches sur les
manuscrits enluminés.
Manuscrits enluminés de la
Péninsule Ibérique
París 1983. XXIII. 229 pp.
85 planxes

La col·laboració científica entre la *Bibliothèque Nationale*, per una banda, i el *Centre national de la Recherche Scientifique*, per l'altra, ha donat com a fruits més importants i propers una sèrie de progra-